

Miguel de Cervantes Saavedra: **Bistroumni plemič Don Kihot iz Manče**. Poslovenil Stanko Leben. Založila Slovenska Matica, I.—III. knj. 1935, 1936. Opremil in ilustriral Nikolaj Pirnat.

Počasi se pri nas zavedamo potrebe, da bi dobili v prevodih glavne umetnine svetovne književnosti. Iz antike ni mnogo, iz gotike še manj, iz renesanse je prišel za Boccacciom in Shakespearom na vrsto Cervantes. O prevodu bom več spregovoril, ko izide četrta knjiga. Za zdaj omenjam le toliko, da je v splošnem boljši kot drugi Lebnovi prevodi, kar sem jih bral, zdi se mi pa, da ne dosega nemškega Tiecka, ki se je znal protejsko spremeniti v renesančnega Cervantesa, da ga vidiš v ritmu stavka in v vsaki besedi. Moram pa sam sebe popraviti z izjavo, da ob prvem branju izstopa vtis smešnega, a kolikor večkrat ga bereš, toliko bolj te objema globoka resnost. Najbrž ima naš čas več čuta za smisel kakor za obliko in njeno skrivno aktivnost. Prevajalec Leben je napisal zelo lep uvod (64 strani) in dodal obširen komentar s kulturno historičnimi pogledi v gotiko, sodobno renesanso in barok, kakor jih terja vsaka taka knjiga.

Romana I. del je izšel 1605, II. del 1615, torej v dobi baroka, ki pomeni v umetnosti prerazgibanost, v politični zgodovini absolutizem, v verskem oziru pa dobo protireformacije. Ustvaril pa je Cervantesa renesančni duh 16. stol. Sled umerjene objektivirane stvarnosti je ravno utelešenje španskega duha v idealistu don Kihotu in realistu Sancho Pansi. Ta dvojni obraz, ki ga je Goethe objektiviral v idealistu Tassu in realistu Antoniu, nosi vsakdo bolj ali manj izmirjeno v sebi, v Špancu pa živita obe lastnosti kot nepomirljiva antiteza, zato na španskem nikoli ni bilo prave renesanse, in tudi Cervantes je samo v tem delu nagonsko zaslutil renesančnega človeka, ko se Kihotov srednjeveški idealizem končno opre na sodobno realnost, realist Pansa pa navzame Kihotovega idealizma.

Zlati vek 16. stoletja, v katerem je iz 800 letnega arabskega jarma osvobojeni narod v radosti svobode in zedinjenja prvič preskušal neslutene možnosti celotne življenjske sile, je na španskem prav za prav doba romantike s pogledom v neskončne dalje, v katere so izginjali osvojevalci čezmorskih pokrajin, še bolj pa one romantike, ki gleda nazaj v zgodovino, kajti ravno v renesančnem stoletju se vzdigne val navdušenja ne za antiko, ampak za romansko dobo (z ljudskimi romancami in junaki iz Cida) in gotiko (z viteškimi romani). Cervantes je hotel osmešiti le nesodobnost tega slovstva, ko je naredil iz don Kihota viteškega sanjača, zato pa toliko jasneje vstaja prava last srednjega veka, dejavni idealizem mesto reflektivnega renesančnega idealizma.

Bergson je opredelil smešno kot okorelost in mehanizem (*»mécanisme plaqué sur du réel«*), kjer bi pričakovali gibljivost in prilagodenje trenutni situaciji. Tako je na don Kihotu smešna okorelost duha, ki povsod zasleduje svojo apriorno, prav za prav »fiksno« idejo, pobrano iz modnega berila viteških romanov, vsled česar se fantazija ne ravna po stvarih, ampak stvari se morajo ravnati po fantaziji. In don Kihot stoji pred nami včasih kot čist idealist z višjo modrostjo, zdaj zopet kot sanjač ali norec, ker je vsem skupna obsedenost od apriorne ideje, ki preskoči čutno zaznavo; ideja ne

raste iz stvari, ampak nasilno uporablja stvarnost za svoje utelešenje. Za idealizem bi bilo to stališče obupno, ako ne bi srkal svoje moči iz prepričanja, da je resničnost, v kateri živimo, napačna in skvarjena, ker so njene oblike v vseh panogah življenja polne našega egoizma, zvižčnosti in zavisti. Navsezadnje je treba doseči pravo resničnost le z nasiljem ideje, čeprav je to za navadnega človeka pot »na glavo postavljenega razuma«, kakor bi rekel Bergson. To smo videli pri Rusih, Nemcih in Italijanih. V Sanchu, prebrisanem kmetu, sicer čutna zaznava deluje neoporečno, zato je Cervantes na njem osmešil etično pomanjkljivost značaja, njegov kratkovidni egoizem, ki tlači duha v okorelost materije. Oba naivno padata v avtomatizem telesa ali duha, v mehanični svet, kjer ne pazita na trenutni položaj, zato se spotakneta in padeta, da se jima smejemo. Cervantes je na videz hotel uresničevati le cilje protireformacije, ko je z orožjem smeha pobijal slabo berilo. A roman mu je zrastel iz površin sodobnih nedostatkov v osnove narodne bitnosti in postal ne samo ogledalo dobe, ampak utelešenje narodnega duha, ki mu utopične sanje lomijo zdravo življenjsko silo in smisel za vztrajno drobno delo. Tako se je razbila velika armada, tako je propadla španska kolonialna sila, in tudi sedanja državljanska vojska, ki izziva krohot in sočutje, nadaljuje le v ravni črti usodo, začrtano v Don Kihotu, to je usodo, ki ne najde poti iz večnega romantika in pustolovca, kakor jo je slednjič vendar našel don Kihot. Ivan Cankar, ki je pri nas bičal s smehom zaostalost in okorelost naše družbe in umetnosti, je ob priliki zapisal: Boljši je velik obet kakor klavrna izpolnitev. Tudi to je romantika, ki gleda rajši v neskončno hrepenenje, pa ne najde pota od hotenja do moči in dela ostajajo nedovršena kakor mnogo gotskih cerkva ali pa tudi znana stavba v Barceloni. Ivan Cankar je v takem razpoloženju ugledal podobo naroda v lahkomišelnem Kurentu, slovenski variaciji krščanskega fatalista, ki se ne ustavlja zlu s silo. Šele proti koncu življenja mu je vzšlo spoznanje in upanje v bodočnost, ko je začel slutiti in gledati inkarnacije njegove moči, v katerih narod-kolektiv razodeva vero v večno življenje.

Za hladno in lahkotno sfero razuma, v kateri je mogoč smeh in brezčutnost, vstaja v Don Kihotu iz globin sočutje in ravnina narodnega duha, izraz španskega človeka ob svojem naletu v večno človeško. Narodni duh se javlja najvidneje v zgodovinskih dejanjih, poleg tega pa tudi v vsej žetvi, ki jo je narod pridelal in rešil kot svojo last na vseh kulturnih področjih. Tu hočem ugotoviti po L. Spitzerju (Stilstudien), kakšne cilje duha kaže slog španskega jezika, ker me spominja na Kettejevo predstavo v verzu: »Jaz sem umrl, oj dekle, pomisli...« Tako je rekel že španski slikar Castillo, ko je videl Murillova dela: Ya murio Castillo (Castillo je že umrl!). V časopisih je bilo brati izrek italijanskega poveljnika Grazianija, ki je rekel ob pogledu na svojo armado glede nekega upornika: Ras Desta je mrtev mož. Kar se drugod sporadično pojavlja, je v španskem osnovna črta jezika: kar bo šele v bodočnosti, ljudski jezik prestavi v preteklost. Nemeč bil vzela tako pretiravanje humoristično. Če mu praviš, naj gre kam, bo odgovoril: Ich bin schon weg. Španska fantazija gleda le rezultat, ki bo šele v bodočnosti in ga preloži v preteklost z brezobzirnimi skokom čez sedanjost.

tako kot srednjeveški trubadur takoj skoči od realnega predmeta v irealni svet ideje. Ta pojav, ki hoče na vsak način stabilnost, naj bo ta v fantaziji ali v resničnosti, imenuje L. Spitzer *fait accompli* (dovršena dejanskost). Prav za prav je to le jezikovna inkarnacija idejnega realizma, ki so mu ideje pred resničnostjo. Ta prenapetost mišljenja in prehitevanje fantazije iz bodoče resnice v fantazirano dovršeno preteklost, v nekaj nemogočega, vnaša tragiko v usodo posameznika in naroda, da veliki zamisleki ostajajo dovršeni le v fantaziji, z druge strani pa ta pot duha skozi jezik, ki kaže zdravemu razumu le smešno površino Don Kihota, nagiblje španca v sanje, utopijo, v pravljico, ki se ne bo nikoli izpolnila, kakor je še danes mnogo gotskih cerkva nedograjenih in kakor so zvoniki v Barceloni ostali v fantaziji. Don Kihot in Sancho Pansa govorita o sanjah domišljije, kot bi videla živo resnico: »Zdaj pa že imam kraljestvo, ki ga bova vladala s kraljico, ki se bom z njo poročil!« pravi Don Kihot. »Primaruha, da ga imava!« je vzkliknil Sancho (II, 47). A bilo ni nič drugega, kakor da je videl v neki pastirci pregnano kraljico in še to namišljeno kraljestvo bi bilo treba osvojiti. V takih pretiravanjih je glavna komika povesti.

Cervantesa nosi duh jezika, Don Kihot je le pretirana karikatura *fait accompli*-mišljenja, ki ima navado, da sanje bodočnosti nasilno prestavi v preteklost, kar pomeni, da je ideja in fantazija več kot stvarnost. Sanje Don Kihota so podoba za smešno, pa tudi tragično prehitevanje fantazije v nedosežno, ki zabriše mejo med fantazijo in resnico. Če jezik vobče ni posnetek, ampak izraz za stališče človekovo do stvari, španski jezik še prav posebno naglašča vsemoč človeške ideje do stvari in dejanja, ker resnico v fantaziji enači s stvarno resničnostjo, če o sanjani bodočnosti govori kot o preteklosti. To je znamenje, da je prava domovina tega jezika in njegovega duha doba idejnega realizma, ki pravo realnost pripisuje le splošnim abstraktnim idejam. Njegova usedlina v umetnosti so bili viteški epi in romani srednjega veka, h katerim se je narod obračal še v renesančnem 16. stoletju. Ta poezija ni odkrivanje ali »posnemanje življenja«, kot pravi renesansa po antiki, kajti srednji vek pozna le izmišljanje ali iznajdljivost. Don Kihotu ni resnica to, kar vidi s čuti ali kar je, ampak kar se mu zdi, v stvarnosti sanja le svojo apriorno idejo (I, 186). Ljudje in stvari so nekaj drugega kot to, kar je videti, meni Don Kihot, ki je vanje vložil svojo apriorno idejo (II, 161). Srednjeveška poezija je pravljica z mitološkim dojemanjem, ki mesto opazovanega ali skrivnostnega subjekta naredi drugega, prirojenega po apriorni ideji. Kakor mitološka fantazija skrivnostno žuboreče vode ali šumečega gozda spremeni v povodno vilo ali v divjega moža, tako je tudi v Don Kihotovi domišljiji njegova sosedja pri mizi kraljica. Resničnost je le opora za preskok v nadčutno, v vsem vidi le utelešenje svoje subjektivne ideje in podobo lastnih želja. Ko zagledata s Sanчом človeka, ki nosi na glavi blestečo se brivsko skledo iz medi, da ga brani sončnih žarkov, Don Kihot takoj ugotovi, da je to Mambrinov šlem in da bo treba viteza premagati. In plemeniti zaščitnik vseh zatiranih postaja tako navadni ropar in tat. Svet je to, kar on hoče. Mlini na veter so velikani, ravno tako vinski mehovi v krčmarjevi sobi. A ta karikatura volje kaže tudi v višje človeštvo

viteštva, ki se bori za »svobodo narave, v kateri je človek rojen« (I, 256), ko prinaša pomoč preganjanim, in misli tudi na enakost (I 158), katera še sedaj na Španskem v viteštvu izenačuje berača in plemiča. Vitezi se ne brigajo za državne zakone, ampak si sami pišejo svoje postave v zavesti višjega človeštva (II, 171), skoraj tako kot pravi naš pesnik: »Moj zakon je moja volja.« Tudi ideja duceja ali führerja in vožda je doma v kolektivnem duhu srednjega veka. Takrat je še bil svetovni nazor, to je skladnost spoznanja in dejanja, ki se je odslej polagoma krhala in v 19. stoletju prišla do absurda, ko ljudje narodnost slave kot najvišji ideal, a se v strankah med sabo uničujejo, ali če naturalistični pesnik pri vlačugi sanja o čistosti, kakor Don Kihot ob vlačugarski dekli Maritorni, da je kraljica. Verovali so nekaj platoničnega, a delali po materialističnem nagonu. Zato je bilo tedaj tudi toliko konvertitov, ki so se previdno spreobrnili šele proti koncu življenja. Odtod v našem času tak napor za svetovni nazor, ki naj vlije novo moč dekadentnemu človeštvu in zopet zenači legalnost in moralnost. Don Kihot celo v Cervantesovi karikaturi kaže moč svetovnega nazora s skladjem spoznanja in dejanja. Za njegovimi norijami je nevenljiva last srednjeveškega in španskega človeka: moč dejavnega idealizma in svetovnega nazora.

Poezija 19. in 20. stoletja je kot bližanje in posnetek resničnosti blizu oblikujočih umetnosti slikarstva in kiparstva, kakor že v renesansi, blizu je primer iz Ivana Cankarja, ko v kavarniški počestnici gleda pusti, ilovnati obraz Hogstratenovega Moža ob oknu; srednjeveška poezija, ki ji je narava le oporišče za preskok v idejo in nadčutni moralni ali religiozni svet, je sorodnejša romanski ali gotski cerkvi, ki tudi nima vzora v naravi, ampak je simbolno utelešenje splošne ideje in delo človeških rok. A čeprav je posnemanje narave neznano, ker je ne cenijo, je vendar viteštvo posnemalo umetnine, nekako tako, kot se še danes posnema življenje svetnikov. Saj so bili pravljичni junaki iz Karlovega, Artusovega in Amadisovega kroga vzori za viteške čednosti (I, 292). Originalno, osebno doživljanje dobi šele s Herderjem svojo vrednost. Don Kihot je s tega vidika le drastičen zgled pretiranega posnemanja poezije. Kakor je na podoben način romantika 19. stoletja bežala iz vsakdanjosti v fantazijo in hotela živeti poezijo, tako jo je hotel že Don Kihot in njegovi predniki potujoči vitezi. Seveda so svojo idejo pomoči do preganjanih izvajali bolj racionalno, tako kot gotska cerkev svoje kipenje v neskončnost naslanja na matematično preračunane opornike. Don Kihot je gotska cerkev brez opornikov, zato se mnogokrat zruši stavba njegove domišljije.

Iz karikature viteškega romana vstaja iz srednjeveškega idealizma podoba renesančnega realizma, ker vsaka karikatura uveljavlja predvsem lasten odnos do sveta in novo življenjsko čustvo, ki kritizira staro: Cervantes nam je pokazal srednjeveško in renesančno doživljanje. Gotika je nadosebno, splošno čustvo, ekstaza, zamaknjenost od ideje (I, 141) in srednjeveški vitez je v vdanosti do svoje dame služil le ideji krščanskega darovanja in altruistični ljubezni. Cervantes ne smeši nadčasnih vrednot idealizma, ampak le nesodobnost pravljичnega doživljanja v dobi nove renesančne stvarnosti. Saj iz Don Kihota največkrat gleda Cervantes sam z lastnim onemoglim hrepe-

nenjem in Dulcineja je večkrat Don Kihotov privid viteške dame, ker jo je pisatelj obdal z vsem zanosom sladko pesniške govorice, da vidijo v njej nekateri celo simbol za domovino. Toda renesančno doživljanje sveta je drugačno kot srednjeveško. Gotika je beg od stvari v idejo, mišljenje in vero, renesansa pa je, kot tudi že srednjeveški nominalizem, veselje nad stvarmi, sprejemanje sveta in znanje. Ta osvojitvev realnih vrednot, bodisi sodobnih ali antičnih, ni manjša kot istočasno odkritje neznanih kontinentov. Srednjeveški nominalizem je obudil že pri Walterju v. d. Vogelweide osebno ljubavno čustvo, pri Boccacciu v Italiji čutnost in stvarno seksualnost, v španskem potepuškem romanu pa surovo naslado nad snovnim dogodkom (Lazarillo). A renesansa ni le prerojenje ljudstva, ampak tudi oplemenitenje z antiko in raste iz nominalističnega naturalizma v izbranost realizma in klasicizma. Cervantesov umetniški nazor je »resničnost in verjetnost« do-godka, odkrivanje stvarnosti, ali kakor pravi renesansa po antiki, posnemanje in oblikovanje življenja. Posnemanje je že samo po sebi napor za obliko. Če pravi Cervantes na več krajih: »Zgodba bo pripovedovala« (III, 79), »pogovor se je razplel« (III, 127) ali »pika naj ti ostane v tilniku« (II, 59), mu je pred očmi umetniška napisana oblika, ne gola izpoved. Renesančni realizem dvigne življenje v višji svet platonične ideje in lepote. Poudarek oblike gre tako daleč, da ima samostojno vrednost kakor v klasični pesmi, kjer se ena oblika uporablja za več sorodnih vsebin. Toda antično posnemanje ima že kal igravskega, renesančni človek se rad preoblači in igra vlogo, kjer oblika ni več izraz notranje vsebine. — Že v renesansi je začetek zvičajnega človeka in razcepljenosti, ki jo barok še enkrat ukroti z voljo do discipliniranega nadosebnega doživljanja; s Herderjem in romantiko dobi zopet izključno vrednost osebno, a v naših časih pomeni osebnost že zopet srednjeveškega kolektivnega človeka, altruista, ki se bojuje za svobodo in enakost, ko zasleduje in odkriva krivice siromakov.

Že od romantike označujejo Cervantesov slog kot zvezo klasične simetrije in ljudske preprostosti. Lepota ubranih paralelnih in antitetičnih stavkov se druži s preprosto stvarnostjo, v kateri je dovolj prostora za posnemanje gotskih in renesančnih stvari, kakor Cervantes sam pravi po župniku: »Beseda bodi v skladu z govorečo osebo« (I, 76). Don Kihot govori visokodoneče besede, ki se dvigajo nad vsakdanjostjo kot gotska katedrala, Sancho Pansa pa se izživlja v svoji kmečki govorici, polni pregovorov, formul in anakolutov. Tudi zgradba romana, podobna Sanchovim anakolutom, je narodova in srednjeveška, ker rada pretrga nit dejanja ravno pred razpletom, da poviša napetost. Že Ivan Cankar omenja, kako Cervantes zaključi poglavje, ravno ko si stojita nasproti z golima mečema don Kihot in srditi Biskajec. Drugod je dejanje pretrgano z vložki renesančnih novel, ki zavzemajo več ko polovico romana. V razloček od gotskega norca Don Kihota, ki blazni od namišljene ideje, vidimo v novelih renesančnega norca Cardenia, ki blazni od silnega čustva in resnične ljubezni. Gotski sanji o Dulcineji stoje nasproti igrave renesančne ženske, ki ne zaostajajo za Shakespearjevimi. Na mesto gotskega altruističnega, a preveč onostranskega človeka stopi v renesansi oplemeniteno človeštvo z novo radostjo nad stvarmi in nad seboj.

Antična ideja lepote kmalu porine renesanso iz realizma v klasicizem, kjer izhira v lepi obliki, kateri manjka prave človeške vsebine, kakor nam je pokazal to v noveli Nespametni radovednež. Cervantes po župniku tudi teoretično že loči renesančno novelo od klasične: »Prva je posnetek resničnega in verjetnega življenja, druga ima le lepo pripovedovanje, ali boleha za tem, da ni resnična.« Z novo terminologijo bi rekli, da je Cervantesov ideal organsko oblikovanje, kjer oblika raste iz vsebine, čeprav ga renesančna igravost, kjer so pastirji preoblečeni dvorjani, zavaja v ločitev prve od druge.

V kratkem času od 1910 do zdaj smo ponovili antitezo gotika — renesansa. Umetniška oblika idealizma je v ekspresionizmu obnovila srednjeveško prepričanje o nepopolnosti stvarstva, v naravi in človeških rečeh, a preveliki zažog v duhovne svetove se že umika nekaki renesansi človeka. Novi realizem se ravno s poudarkom svetovnega nazora in vzgojo novega človeka skuša ogniti napakam, ki so jih epigoni renesanse naredili v 19. stoletju. Tedaj je zmehanizirano življenje v izdelkih in v družbi uveljavljalo le idejo, ki je vsebovana že v čevljarskem kopitu. Posameznik in družba so si natikali pripravljene oblike kakor čevlje v trgovini. Človek je bil ločen od stvari, vsebina je bila brez organske zveze z obliko in osameli individualist je v razcepljenosti zgubil moč za dejanje, da se ni več ravnalo po spoznanju, ker razklani svet brez žive enote ni mogel dati človeku nobene opore. Romantično posnemanje fantazijskih poetičnih izdelkov je ustvarila okazionalnega človeka, ki je zgubil moralno odgovornost in iskal le poetične in interesantne odločitve. Teorija o vsemoči miljeja je predala voljo v oblast hromečih temnih nagonov. In temne sile so vzele človeku vodstvo iz rok ter ga iz lepih besed o neki kulturi pahnilo v svetovno klanje. Svetovni nazor je bil le na jeziku. Svobodomislec, ki je v vsem delovanju mrzil višji religiozni svet, se je ob smrti lepo spravil z Bogom in pravoverni kristjan je do lačnih hladnokrvno izvajal običajne navade krutega kapitalista. Zato je nam svetovni nazor enota spoznanja in dejanja. Mogoč bo šele z ustvaritvijo novega enotnega sveta, kjer bo duh celokupnosti nosil človeka pri ustvarjanju. Iščemo trdnih realnosti za organsko enoto in rast, trdnih inkarnacij našega duha, ki jih je narod ustvaril v slutnji večnega življenja. To je začela že romantika, a je propadla, ker ni imela svetovnega nazora. Življenje romantičnega okazionalista je bilo donkijhotijada, spoznanje brez dejanja je gotska cerkev brez opornikov. — Dostojevski pravi, da narode giblje ne razumska, ampak neznana sila, ki je afirmacija življenja in negacija smrti, kot podobno pri Bergsonu razum ustvarja mrtve oblike in le instinkt gre na življenje. Tako je tudi dejavni človek našega naroda utelesil ob času enotnega človeka svoj svetovni nazor, to je svoje razmerje do sveta, v živih oblikah, ki so jih pozneje proglasile donkijhotijade njemu tujih nazorov. Kdor bo hotel organsko graditi naše socialne odnose, bo lahko našel oblike skupnosti v ljudskem mišljenju in govorjenju, v pravnem naziranju, v starih navadah, celo v načrtu vasi, v stavbi kmetiške hiše, v narodni poeziji in glasbi. To niso samo mičnosti za sladokusca, ali vrednote za baharijo. Naše religiozno čustvo, razširjenje in poglobljenje človeka, ki ga antika ni poznala,

se je vzrastlo v katoliško obliko v cerkvah po naših gričih, njena živa realnost pa je altruistični človek in zavest človeške skupnosti, čeprav ne pride do veljave v egoizmu in z njim združeni stiski novega časa. Če hočemo, da nas bo nosil duh našega jezika, se moramo vrniti od nerealnega k realnemu jeziku, ki se ga že sramujemo, ni nas pa sram, če se vdajamo nerealnim donkijhotijadam. To ni vračanje naše kulture v kmetiško, v nižjo stopnjo in v nerazvito, ampak v organsko rast, v enoto in življenje. Narodno veličino moramo videti v tem, da je hotel biti maloštevilen, kajti s tem ji je ohranil gibljivost, da v 50 letih naredi to, za kar drugi potrebujejo stoletje. Ivan Cankar je spregovoril veliko resnico, ko je ugledal značaj slovenskega človeka v radosti, ne pa v »turobni melanholiji«, ki so vanjo obsojene milijonske mase. Kdo ga še ni videl tega poljuba večnosti na naših ljudeh, ki se ob njem začudiš, kako da je mogoče umreti. Od tam mora vstati naša renesansa in samozavedanje.

Dr. J. Šilc

Severozápadní Jugoslávija. Kulturně cestopisné črty ze Slovinska, Chorvátske a Slavonie. Praha, Nakl. Vesmír, 1935.

Znani slavist in raziskovalec slovenske in hrvatske dramske literature, profesor univerze v Brnu in Bratislavi, Frank Wollman, je strnil v tej knjigi v prijetno čitljivo celoto vtise svojih večkratnih potovanj po Sloveniji in Hrvatski. Geografsko se omejuje ta prva knjiga o Jugosláviji na ozemlje dravske in savske banovine. Vsebina je razdeljena na krajša poglavja, ki so motivno zaokrožena in se nam ob njih čitanju kakor v mozaiku polagoma strinja množina opazovanj in podatkov v celotno podobo kulturne, jezikovne in etnografske Slovenije ter Hrvatske. Ta vsebina, razpoloženje, iz katerega nastaja okvir njegovega zanimanja in obseg pisateljevega pota, se nazorno zrcali v motivno posrečenih in upravičenih naslovih, ki zaslužijo, da jih tu navedemo. Za Slovenijo: Po štajerskih svetiščih starih in novih bogov (Ptuj — Slovenske gorice — Haloze). — Nekdaj Rimljani itd., Celjani itd., sedaj Jugoslovani (Celje — Maribor — Pohorje). — V glavnem mestu Prlekije (Ljutomer) — Skok čez Muro (Prekmurje) — za slatino — Križem kražem (Slatina Radenci — Slovenska Bistrica — Slovenjgradec — Savinjska dolina) — Moderno Gorenjsko (Bled — Bohinj) — Pravo Gorenjsko (Jesenice, Kranjska gora, Rateče, Jezersko) — Ljubko Gorenjsko (Kamnik) — Literarno in tragično Dolenjsko (Velike Lašče in okolica) — Kadar se mora, more se! (ludstva in narava) — Najdolgnejše Dolenjsko (Stična, Kostanjevica, Novo mesto, Kočevje) — Ostanek Notranjskega in Cankarjeve Rovte (Cerknica in Vrhnika) — Bela krajina. — Za Hrvatsko in Slavonijo: Zopet nekoliko dialektologije in antropologije — S potom nekaj o kajkavski literaturi — Premaknite se gore, da se bo videlo Zagorje — Pri Homerju Zagorja, starem Gjalskem — Skozi Medjimurje na prag Slavonije — V slavonskem ljudskem kotlu (Virovitica, Bjelovar — Pakrac — Daruvar) — V Strossmayerjevem kraju — Skozi nekdanji Kordun k smaragdni bajki (Plitvice) — Ob strani leži Ozalj — Ob cesti leži Prigorje (Samobor) — Zagrebška okolica in zakaj sem izpustil Zagreb in Ljubljano — Skozi prah Velike Kapele k morju — Vinodol — Peš v Kraljevico in